

MATERIAŁY HISTORIOGRAFICZNE**HISTORIOGRAPHIC MATERIALS****Pamięci Profesora Yurija A. PESENKI (1944–2007)**

In memory of Professor Yurij A. PESENKO (1944–2007)

Józef BANASZAK

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego, Instytut Biologii Środowiska, al. Ossolińskich 12,
85-093 Bydgoszcz

KEY WORDS: natural sciences, entomology, apidology, biography, publications.

W dniu 23 września 2007 roku po długiej chorobie zmarł prof. dr Yurij A. PESENKO – światowej klasy rosyjski hymenopterolog, jeden z najlepszych znawców pszczół; w latach 1997–1999 zatrudniony również w Instytucie Biologii i Ochrony Środowiska WSP w Bydgoszczy.

Fot. (Photo) 1. Prof. dr Yurij A. PESENKO
(1944–2007)

[Fot. z archiwum autora – Photo: author's archive]

Profesor Yurij A. PESENKO urodził się 18 października 1944 roku w St. Petersburgu (d. Leningrad). W latach 1961–1969 odbywał studia na wydziale biologicznym Uniwersytetu Rostockiego, zakończone uzyskaniem stopnia magistra w zakresie nauk biologicznych. Studia kontynuował w latach 1970–1973 we Wszechzwiązkowym Instytucie Ochrony Roślin, rezultatem których był stopień kandydata nauk biologicznych (1973); w roku 1993 uzyskał stopień doktora nauk biologicznych.

Po odbytych studiach podjął pracę w Instytucie Zoologii Rosyjskiej Akademii Nauk w St. Petersburgu. W ostatnich latach zajmował stanowisko głównego badacza w Laboratorium Taksonomii Owadów oraz kuratora kolekcji żądłówek.

Przedmiotem zainteresowań i specjalizacji prof. PESENKI były: 1) taksonomia nadrodziny pszczół Apoidea, głównie z rodziny Halictidae w zakresie fauny światowej;

2) ilościowe metody w ekologii i zoogeografii; 3) podstawy taksonomii i filogenetyki.

Brał udział w wielu ekspedycjach badawczych do europejskiej części Rosji, Kazachstanu i Azji Środkowej, także do Jakucji, na Zakaukazię i na Daleki Wschód.

Profesor PESENKO jest autorem ponad 130 prac badawczych i przeglądowych. Jest też autorem i współautorem kilku monografii, spośród których wymienić należy zwłaszcza: „Principles and Methods of Quantitative analysis in Faunal Researches” – Nauka, Moskwa 1982, „The Alfalfa Leaf-Cutter Bee *Megachile rotundata* and its Management for Pollination of Alfalfa” – Nauka, Leningrad, „The biology of Bees” (z V. G. RADCHENKO), Zoological Institute of the Russian Academy of Sciences, St. Petersburg 1994.

Początkowo interesowała go fauna pszczół dziko żyjących Apoidea stepów w obszarze dolnego Donu. Poświęcił jej serię siedmiu prac („Contributions to the fauna and ecology of bees (Hymenoptera, Apoidea) in the Lower Don basin, I–VII”, 1971–1978). Prace te oparte były na 7-letnich wnikliwych badaniach przeprowadzonych na 28 stanowiskach w okolicach Rostowa. W ich rezultacie autor zebrał 23 000 okazów, należących do 347 gatunków. Prace te dają nam znakomitą charakterystykę fauny stepowej, w których szczegółowo omówiono poszczególne rodziny pszczół, biotopy, związki pokarmowe pszczół i ich fenologię.

Głównym nurtem i przedmiotem późniejszych zainteresowań PESENKI jest jednak taksonomia i systematyka pszczół z rodziny Halictidae. Im poświęcił znakomitą większość swych publikacji. Niewątpliwie spośród tej rodziny ulubioną grupą staje się plemię Nomioidini, któremu poświęca wiele prac, opisujących faunę i nowe taksony z różnych, dotąd zupełnie nie rozpoznanych regionów, chociażby takich jak: Mongolia, Azja Środkowa, Zakaukazię, Azja Mniejsza czy Afryka. W roku 1983 wydaje monografię Nomioidini, bazującą na taksonomicznych studiach palearktycznych Nomioidini, światowych kolekcjach instytucjonalnych i prywatnych, opublikowaną w serii „Fauna SSSR”. Z kolei w roku 2005 opublikował (razem z Alainem Pauly) znakomitą monografię afrykańskich Nomioidinae: „Monograph of the bees of the subfamily Nomioidine (Hymenoptera: Halictidae) of Africa (excluding Madagascar)”, *Ann. Soc. entomol.*, **41** (2): 129-236.

Prócz Nomioidini, PESENKO znaczną część swojej uwagi badacza poświęca zagadnieniom taksonomicznym i systematycznym poszczególnych rodzajów Halictidae – *Halictus* LATREILLE s. str., z lat 1984, 1985, 1986. W roku 1984 wydaje też ich katalog: „A synonymical annotated catalogue of species-group names of bees of the genus *Halictus* LATREILLE sensu stricto (Hymenoptera, Halictidae) in World fauna” (*Trudy Zool. Akad. Nauk SSSR*, 128: 16-32).

Kolejną serię prac z lat 1986–1988 poświęca rodzajowi *Lasioglossum*. Ważną publikacją z tej serii jest chociażby praca z roku 1986: „An annotated key the Palaearctic species of bees of the genus *Lasioglossum* sensu stricto (Hymenoptera, Halictidae) for females, with descriptions of new subgenera and species”, a także (2000) „Phylogeny and classification of the family Halictidae revised (Hymenoptera: Apoidea)” (*J. Kansas Ent. Soc.*, 1999: 104-123).

Ostatnie lata (2005–2006) przyniosły cykl prac świadczących o niezwyklej aktywności Pesenki, żeby wymienić choćby serię dotyczącą Halictidae Dalekiego Wschodu, publikowanych w czasopiśmie „*Far Eastern Entomologist*”, czy w japońskim piśmie „*Esekia*”.

Wszystkie te prace stawiają prof. PESENKĘ niewątpliwie w szeregu największych znawców Halictidae w zakresie światowym.

Profesor Yu. A. PESENKO wniósł też swój znaczący wpływ na poznanie i uporządkowanie zwłaszcza polskich Halictidae. Grupa ta należy do najtrudniejszych spośród pszczół, nic zatem dziwnego, że jako kierownik grantu „Pszczoly z rodziny Halictidae Polski (Hymenoptera, Apoidea): taksonomia, ekologia, biologia (1996–1999)” zaprosiłem w roku 1997 do współpracy właśnie prof. PESENKĘ. Profesor PESENKO przez te lata (1997–1999) był zatrudniony w kierowanym przeze mnie Instytucie Biologii i Ochrony Środowiska w charakterze „visiting professor”. W tym czasie przeanalizowane zostały wszystkie główne polskie kolekcje instytucjonalne i prywatne (dostępne), razem z moim współpracownikiem dr Tomaszem CIERZNIAKIEM. W końcowej fazie opracowania do współpracy został również zaproszony dr

Fot. 2. Prof. Yurij PESENKO przy swoim biurku, Instytut Zoologii ZISP, St. Petersburg, sierpień 1995
 Photo 2. Prof. Yurij PESENKO at his desk, Institute of Zoology ZISP, St. Petersburg, August 1995
 [Fot. (Photo) J. BANASZAK]

V. G. RADCHENKO z Kijowa. Efektem tych wspólnych badań jest obszerna monografia polskich Halictidae, zatytułowana „Bees of the Family Halictidae (excluding Sphecodes) of Poland: Taxonomy, Ecology, Bionomics”, opublikowana w roku 2000 w Wydawnictwie Uczelnianym Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Bydgoszczy. Na bazie tej monografii powstał również klucz do oznaczania Halictidae Polski: PESENKO Yu. A., BANASZAK J., CIERZNIAK T. 2002: „Klucze do oznaczania owadów Polski. Cz. XXIV Błonkówki – Hymenoptera, Pszczółowate – Apidae, Podrodzina Smuklikowate – Halictinae” (PTent., Toruń. 111 ss.).

Do polskiego epizodu w działalności naukowej prof. PESENKI należy dodać również udział w konferencji zorganizowanej przeze mnie w Bydgoszczy w roku 1995 na temat zmian fauny w Europie. Wystąpienie PESENKI „Synopsis of the bee fauna (Hymenoptera: Apoidea) of Russia and the neighbouring countries, with a list of oligolectic species” znalazło się w opracowaniu – BANASZAK J (ed.) 1995: „Changes in Fauna of Wild Bees in Europe” (Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Bydgoszczy. 220 ss.).

Warto wspomnieć, że jakby w podsumowaniu swojej działalności naukowej prof. PESENKO opublikował (razem z Yu.V. ASTAFUROWA) w ostatnim okresie niezwykle pożyteczne dzieło – „Annotated Bibliography of Russian and Soviet Publications on the Bees (Hymenoptera: Apoidea; excluding *Apis mellifera*): 1771-2002”. Znajduje się w nim spis publikacji w języku angielskim z krótkimi streszczeniami treści tych prac. Dzieło zawiera szereg dodatków, m.in. biografie znaczących dawniejszych badaczy (np. EVERSMANNA, RADOSZKOWSKIEGO, MORAWITZA, FEDCHENKI, SKORIKOVA, MALYSHEVA, POPOVA, GUSSAKOWSKIEGO, PANFIŁOWA, OSYTSCHNJUK), biograficzne dane i adresy głównych współczesnych badaczy, publikacje na temat pszczół byłego ZSSR obcych autorów, itd. Dzieło niezwykle przydatne dla każdego apidologa.

Przez przedwczesne odejście Prof. dr. Yurija A. PESENKI nauka światowa straciła jednego z najlepszych znawców pszczół.

Spis ważniejszych publikacji Prof. Dr. Yu. A. PESENKI**Most important publications by Professor Yu. A. PESENKO**

- PESENKO Yu. A. 1971: Contributions to the fauna and ecology of bees (Hymenoptera, Apoidea) in steppes of the Lower Don basin, Report I, The family Megachilidae. Ent. Obozr., **50** (1): 66-78 [Ru]. English translation in Ent. Review, Washington, **50** (1): 38-47.
- PESENKO Yu. A. 1972a: On methods of quantitative counts of insect pollinators. Ekologiya, Sverdlovsk, 1972 (1): 89-95 [Ru].
- PESENKO Yu. A. 1972b: Contributions to the fauna and ecology of bees (Hymenoptera, Apoidea) in steppes of the Lower Don basin, Report II, The family Halictidae. Ent. Obozr., **51** (2): 282-295 [Ru]. English translation in Ent. Review, Washington, **51** (2): 170-179.
- PESENKO Yu. A. 1972c: Contributions to the fauna and ecology of bees (Apoidea) in the Lower Don basin. Report 3. Phenology and trophic links of the Andrenidae. Zool. Zhurn., **51** (8): 1196-1200 [Ru].
- PESENKO Yu. A. 1974a: Pollination of entomophilous plants by bees (Hymenoptera, Apoidea) in the Lower Don and a discussion of their possible significance in speciation of the angiosperms. [In:] NARCHJUK E. P. (ed.): Reports in the 26th Annual Readings to the Memory of Prof. N. A. KHOLODKOVSKIY (Leningrad; 6 April 1973). Nauka, Leningrad: 3-48 [Ru].
- PESENKO Yu. A. 1974b: Estimation of the whole number of species in a local fauna (or flora). Zool. Zhurn., **53** (3): 449-453 [Ru].
- PESENKO Yu. A. 1974c: Contributions to the fauna and ecology of bees (Hymenoptera, Apoidea) in the Lower Don basin, Report IV, The family Anthophoridae. Ent. Obozr., **53** (2): 324-333 [Ru].
- PESENKO Yu. A. 1974d: Contributions to the fauna and ecology of bees (Hymenoptera, Apoidea) in the Lower Don basin, Report V, The biotopic distribution and formation of wild bee populations in secondary (suburb) biocoenoses. Zool. Zhurn., **53** (6): 882-887 [Ru].
- PESENKO Yu. A. 1974e: On the biocoenological approach to the study of the pollination ecology of zoophilous plants. Zhurn. Obshch. Biol., **35** (4): 507-517 [Ru].
- PESENKO Yu. A. 1975: Contributions to the fauna and ecology of bees (Hymenoptera, Apoidea) in the Lower Don basin, Report VI, A survey of trophic links. Ent. Obozr., **54** (3): 555-564 [Ru].
- PESENKO Yu. A. 1976a: Use of similarity indices for the analysis of biocoenotic interactions between components of an ecosystem. With an example on the study of correlation between wild bee populations and entomophilous plants. Ekologiya, Sverdlovsk, 1976 (2): 7-12 [Ru].
- PESENKO Yu. A. 1976b: On the formation of wild bee populations (Hymenoptera, Apoidea) in alfalfa fields. Zool. Zhurn., **55** (6): 856-859 [Ru].
- PESENKO Yu. A. 1977: Bees of the genus *Nomioides* SCHENCK (Hymenoptera, Halictidae) of Mongolia. [In:] KERZHNER I. M. (ed.): Insects of Mongolia. Vol. 5. Nauka, Leningrad. 583-585 [Ru].
- PESENKO Yu. A. 1978a: A key to families of the superfamily Apoidea. [In:] MEDVEDEV G. S. (ed.): A Key to Insects of the European Part of the USSR, Vol. 3, Hymenoptera. (In Series: Keys to Animals in the Fauna of the USSR Published by the Zoological Institute of the Academy of Sciences of the USSR, no. 119). Nauka, Leningrad: 280-281 [Ru].
- PESENKO Yu. A. 1978b: Map 10: *Nomioides (Nomioides) minutissimus* (ROSSI). Hymenoptera, Apoidea, Halictidae. [In:] GORODKOV, K. B. (ed.): Provisional Atlas of Insects of the European Part of the USSR, Maps 1-20. Nauka, Leningrad: 14 [Ru].
- PESENKO Yu. A. 1978c: Contributions to the fauna and ecology of bees (Hymenoptera, Apoidea) in the Lower Don basin. Report VII. Phenology, seasonal and diurnal dynamics of abundance. Ent. Obozr., **57** (4): 762-771 [Ru].
- PESENKO Yu. A. 1979a: A comparison of the fauna, species diversity and density of wild bees (Hymenoptera, Apoidea) in agricultural areas treated with pesticides by different intensity. [In:] KERZHNER I. M. (ed.): VII. Internationales Symposium uber Entomofaunistik in Mitteleuropa (Leningrad, 19-24. September 1977). Verhandlungen. Zoological Institut of the Academy of Sciences of the USSR, Leningrad: 228-232 [Ru].
- PESENKO Yu. A. 1979b: A new species of the bee genus *Nomioides* SCHENCK (Hymenoptera, Halictidae) from Middle Asia. Trudy Vsesoyzn. Ent. Obshch., **61**: 176-178 [Ru].

- PESENKO Yu. A. 1979c: A new species of cleptoparasitic bees of the genus *Sphecodes* LATR. from a nest of *Nomioides minutissimus* (ROSSI) (Hymenoptera, Halictidae). Ent. Obozr., **58** (4): 860 [Ru]. English translation in Ent. Review, Washington, **58** (4): 136.
- PESENKO Yu. A. 1981: The superfamily Apoidea. [In:] NARCHJUK E. P., TRJAPITSYN V. A. (eds.): Insect and Acarine Pests of Agricultural Plants, Vol. IV, Hymenoptera and Diptera. Nauka, Leningrad: 53-56 [Ru].
- PESENKO Yu. A. 1982a: Principles and Methods of Quantitative Analysis in Faunal Researches. Nauka, Moscow. 287 pp. [Ru].
- PESENKO Yu. A. 1982b: The Alfalfa Leaf-Cutter Bee *Megachile rotundata* and its Management for Pollination of Alfalfa. Nauka, Leningrad. 136 pp. [Ru].
- PESENKO Yu. A. 1983: Fauna of the USSR (New Series, no. 129). Hymenopterous Insects, Vol. XVII, no. 1, Family Halictidae, Subfamily Halictinae, Tribe Nomioidini, (in Amount of the Palaearctic Region). Nauka, Leningrad. 199 pp. [Ru].
- PESENKO Yu. A. 1984a: Apoidea. [In:] MINORANSKIY V. A. (ed.): Natural Resources and Productive Forces in the Northern Caucasus, Pt 3, Insects. Rostov State University, Rostov-on-Don: 155-160 [Ru].
- PESENKO Yu. A. 1984b: The subgeneric classification of bees of the genus *Halictus* LATREILLE s. str. (Hymenoptera, Halictidae). Ent. Obozr., **63** (3): 340-357 [Ru]. English translation: Ent. Review, Washington, 1985, **63** (3): 1-20.
- PESENKO Yu. A. 1984c: Bees of the genus *Halictus* LATREILLE s. str. (Hymenoptera, Halictidae) of Mongolia and north-western China, with a review of publications on the Halictini of this region and a revision of the subgenus *Prohalictus* of the World fauna. [In:] KOROTYAEV B. A. (ed.): Insects of Mongolia, Vol. 9. Nauka, Leningrad: 446-481 [Ru].
- PESENKO Yu. A. (1984d: Bees of the tribe Nomioidini (Hymenoptera, Halictidae) in the Mongolian fauna: additions and corrections. [In:] KOROTYAEV B. A. (ed.): Insects of Mongolia, Vol. 9. Nauka, Leningrad: 482-483 [Ru].
- PESENKO Yu. A. 1984e: A synonymical annotated catalogue of species-group names of bees of the genus *Halictus* LATREILLE sensu stricto (Hymenoptera, Halictidae) in the World fauna. Trudy Zool. Inst. Akad. Nauk SSSR, Leningrad, 128: 16-32 [Ru].
- PESENKO Yu. A. 1984f: The taxonomy of bees of the genus *Halictus* LATREILLE (Hymenoptera, Halictidae) with description of the 7th and 8th metasomal sterna of males: subgenus *Platyhalictus*. Trudy Zool. Inst. Akad. Nauk SSSR, Leningrad, 128: 33-48 [Ru].
- PESENKO Yu. A. 1985: The taxonomy of bees of the genus *Halictus* LATREILLE (Hymenoptera, Halictidae) with description of the 7th and 8th metasomal sterna of males: subgenus *Monilapis*. Trudy Zool. Inst. Akad. Nauk SSSR, Leningrad, 132: 77-105 [Ru].
- PESENKO Yu. A. 1986a: The taxonomy of bees of the genus *Halictus* LATREILLE (Hymenoptera, Halictidae) with description of the 7th and 8th metasomal sterna of males: subgenus *Tythhalictus*. Ent. Obozr., **65** (3): 618-632 [Ru].
- PESENKO Yu. A. 1986b: An annotated key to the Palaearctic species of bees of the genus *Lasioglossum* sensu stricto (Hymenoptera, Halictidae) for females, with descriptions of new subgenera and species. Trudy Zool. Inst. Akad. Nauk SSSR, Leningrad, 159: 113-151 [Ru].
- PESENKO Yu. A. 1987: Case 2573. *Halictus costulatus* KRIECHBAUMER, 1873 (currently *Lasioglossum costulatum*; Insecta, Hymenoptera): proposed conservation of specific name. Bull. Zool. Nomencl., **44** (1): 17-18.
- PESENKO Yu. A. 1988: A comparative analysis of the geographical distribution of bees of the genera *Halictus* LATREILLE s. str. and *Lasioglossum* CURTIS s. str. (Hymenoptera, Halictidae) in the Palaearctic region. [In:] ZLOBIN V. V. (ed.): The Connections between Entomofaunas of Northern Europe and Siberia. A Collection of Scientific Papers. Zoological Institute of the Academy of Sciences of the USSR, Leningrad: 126-141 [Ru].
- PESENKO Yu. A. 1989: Bees of the tribe Nomioidini (Hymenoptera, Halictidae) of the Transcaucasus and Asia Minor, with description of a new species of the genus *Nomioides* SCHENCK. Trudy Zool. Inst. Akad. Nauk SSSR, Leningrad, 188: 122-128 [Ru].

- PESENKO Yu. A. 1993: A new halictine bee of the tribe Nomioidini from Madagascar (Hymenoptera: Halictidae). *J. Kansas Ent. Soc.*, Lawrence, **66** (1): 1-5.
- PESENKO Yu. A. 1995b: A synopsis of the bee fauna (Hymenoptera: Apoidea) of Russia and the neighbouring countries, with a list of oligolectic species. [In:] BANASZAK J. (ed.): *Changes in the Fauna of Wild Bees in Europe [A Collection of Scientific Papers]*. Bydgoszcz Pedagogical University, Bydgoszcz: 45-52.
- PESENKO Yu. A. (1996): Madagascar bees of the tribe Nomioidini (Hymenoptera: Halictidae). *Entomofauna, Ansfelden*, **17** (36): 493-516.
- PESENKO Yu. A. 1997: Nomenclatural and bibliographic corrections to A. PAULY'S monograph on African Nomiinae (Hymenoptera, Halictidae). *Entomofauna, Ansfelden*, **18** (29): 477-508.
- PESENKO Yu. A. 1998: New and little-known bees of the genus *Dufourea* LEPELETIER (Hymenoptera, Halictidae) from the Palaearctic Region. *Ent. Obozr.*, **77** (3): 670-686 [Ru]. English translation in *Ent. Review, Moscow*, 1998, **78** (5): 598-612.
- PESENKO Yu. A. 1999a: On the foraging behaviour of bees (Hymenoptera, Apoidea) and their co-evolution with angiosperm plants. *Zhurnal Obshch. Biol.*, **56** (6): 748-761 [Ru].
- PESENKO Yu. A. 2000a: Phylogeny and classification of the family Halictidae revised (Hymenoptera: Apoidea). *J. Kansas Ent. Soc.*, Lawrence, **72** (1999) (1): 104-123.
- PESENKO Yu. A. 2000b: The phylogeny and classification of the tribe Nomioidini (Hymenoptera, Halictidae). *Ent. Obozr.*, **79** (1): 210-226 [Ru]. English translation in *Ent. Review, Washington*, 2000, **80** (2): 171-184.
- PESENKO Yu. A. 2000c: A Catalogue of Type Specimens at the Collection of the Zoological Institute, Russian Academy of Sciences. Hymenopterous Insects, No. 1, Superfamily Apoidea: Genera *Psithyrus* LEPELETIER, 1832 and *Apis* LINNAEUS, 1758. Zoological Institute of the Russian Academy of Sciences, St. Petersburg. 25 pp. [Ru].
- PESENKO Yu. A. 2004: A new species of the bee genus *Nomioides* SCHENCK from Afghanistan (Hymenoptera: Halictidae). *Zoosyst. Rossica*, **13** (1): 81-82.
- PESENKO Yu. A. 2004: New data of the taxonomy and distribution of bees of the subfamily Nomioidinae (Hymenoptera: Halictidae) of Middle Asia and Kazakhstan. *Proc. Russ. Ent. Soc.*, St. Petersburg, **75** (1): 283-295 [Ru].
- PESENKO Yu. A. 2004: The phylogeny and classification of the tribe Halictini, with special reference to the *Halictus* genus-group (Hymenoptera: Halictidae). *Zoosyst. Rossica*, **13** (1): 83-113.
- PESENKO Yu. A. 2005: Contributions to the Halictid Fauna of the Eastern Palaearctic region: genus *Halictus* Latreille (Hymenoptera: Halictidae, Halictinae) – *Far Eastern Entomologist*, 150: 1-12 [Ru].
- PESENKO Yu. A. 2005: New data on the taxonomy and distribution of the Palaearctic halictids: genus *Halictus* LATREILLE (Hymenoptera: Halictidae). *Ent. Zeitschr. Entomol.*, **26** (18): 313-348.
- PESENKO Yu. A. 2006: Contributions to the halictid fauna of the Eastern Palaearctic Region: genus *Lasioglossum* CURTIS (Hymenoptera: Halictidae, Halictinae). *Zoosyst. Rossica*, **15** (1): 133-166.
- PESENKO Yu. A. 2006: Contributions to the Halictid Fauna of the Eastern Palaearctic Region: Genus *Seladonia* ROBERTSON (Hymenoptera: Halictidae, Halictinae). *ESAKIA* (46): 53-82.
- PESENKO Yu. A. 2007: Subgeneric classification of the Palaearctic bees of the genus *Evyllaes* ROBERTSON (Hymenoptera: Halictidae). *Zootaxa*, 1500: 1-54.
- PESENKO Yu. A., ASTAFUROVA Yu. V. 2006: Contributions to the halictid fauna of the Eastern Palaearctic Region: subfamily Rophitinae (Hymenoptera: Halictidae). *Entomofauna (Zeitsch. f. Entomol.)*, **27** (27): 317-356.
- PESENKO Yu. A., BANASZAK J., CIERZNIAK T. 2002: Keys to Insects of Poland, Vol. 24, Hymenoptera. No. 68b, Bees – Apidae. Subfamily Halictinae, (Series of Keys, no. 164). Entomological Society of Poland, Toruń. 111 pp. [Pl].
- PESENKO Yu. A., BANASZAK J., RADCHENKO V. G., CIERZNIAK T. 2000: Bees of the Family Halictidae (excluding *Sphcodes*) of Poland: Taxonomy, Ecology, Bionomics. Bydgoszcz Pedagogical University, Bydgoszcz. ix, 348 pp.

- PESENKO Yu. A., DAVYDOVA N. G. 2004: Bee fauna (Hymenoptera, Apoidea) of Yakutia: II. Entomol. Rev., **84** (6): 677-693.
- PESENKO Yu. A., DAVYDOVA N. G. 2004: The Fauna of Bees (Hymenoptera, Apoidea) of Yakutia. II. Ent. Obozr., **83** (3): 684-703 [Ru].
- PESENKO Yu. A., KERZHNER L. M. 1981: *Nomioides* SCHENCK, 1866: proposed designation of type species (Insecta, Hymenoptera, Halictidae). Z. N. (S.) 2178. Bull. Zool. Nomencl., **38** (3): 225-227.
- PESENKO Yu. A., LELEJ A. S., RADCHENKO V. G., FILATKIN G. N. 1989: The Chinese wax bee *Apis cerana cerana* F. (Hymenoptera, Apoidea) in the Far East of the USSR. Ent. Obozr., **68** (3): 527-548 [Ru]. English translation in Ent. Review, Washington, 1990, **69** (3): 21-46.
- PESENKO Yu. A., LELEJ A. S., RADCHENKO V. G., FILATKIN G. N. 1990: The Chinese wax bee (*Apis cerana cerana*) in the Far East of the USSR; pp. 99-101. – [In:] TOBIAS V. I., L'VOVSKIY A. L. (eds.): Advances of Entomology in the USSR: Hymenoptera and Lepidoptera. The 10th Congress of the All-Union Entomological Society ([Leningrad], 11-15 September 1989). Proceedings. Zoological Institute of the Academy of Sciences of the USSR, Leningrad: 99-101 [Ru].
- PESENKO Yu. A., PAULY A. 2001: Trubu Nomioidini; pp. 50-63. – [In:] PAULY A., BROOKS R. W., NILSSON A., PESENKO Yu. A., EARDLEY C. D., TERZO M., GRISWOLD T., SCHWARZ M., PATINY S., MUNZIGER J., BARBIER Y.: Hymenoptera Apoidea de Madagascar et Îles Yoisines. Koniki. Mus. Midden-Africa Tennenre, Belge, 286: 50-63 [Fr].
- PESENKO Yu. A., PAULY A. 2005: Monograph of the bees of the subfamily Nomioidinae (Hymenoptera: Halictidae) of Africa (excluding Madagascar). Ann. soc. entomol. Fr. (n.s.), **41** (2): 129-236.
- PESENKO Yu. A., RADCHENKO V. G. 1992: The utilisation of bees (Hymenoptera, Apoidea) for alfalfa pollination: main directions and modes, methods for evaluation of populations of wild bees and their pollination efficiency. Ent. Obozr., **71** (2): 249-266 [Ru]. English translation in Ent. Review, Washington, 1993, **72** (2): 101-119.
- PESENKO Yu. A., RADCHENKO V. G. 1994: Eusociality in bees: the main stages, trends, and constraints of the evolution. – [In:] LENOIR A. et al. (editorial board): Les Insectes Sociaux. The 12th Congress of the International Union for the Study of Social Insects, IUSSI (Paris, Sorbonne, 21–27 August 1994). [Abstracts]. Universite Paris Nord, Paris: 81.
- PESENKO Yu. A., RADCHENKO V. G. 1996: Eusociality in halictine bees: phylogenetic origins, occurrence and evolutionary stages; pp. 310-317. [In:] GERSTMEIER R., SCHERER G. (eds.): 14. Internationales Symposium über Entomofaunistic in Mitteleuropa (SIEEC) (München, 4–9. September 1994.). Yerhandlungen. München: 310-317.
- PESENKO Yu. A., RADCHENKO V. G., KAYGORODOVA M. S. 1980: The ecology of pollination of *Strigella grandiflora* and *Erysimum badghysi* (Brassicaceae) by wild bees (Hymenoptera, Apoidea) in Badghys: estimation of the pressure of competitive relationships. Ent. Obozr., **59** (4): 768-782 [Ru]. English translation in Ent. Review, Washington, **59** (4): 58-73.
- PESENKO Yu. A., RADCHENKO V. G., KAYGORODOVA M. S. 1982: On the ecology of flowering and pollination of some plants in the Badghys Nature Reserve. [In:] BARANNIKOVA V. A. (ed.): Ecology of Pollination of Plants. An Inter-College Collection of Scientific Papers. Perm (Perm State University Press, Perm: 106-116 [Ru].
- PESENKO Yu. A., SITDIKOV A. A. 1988: The classification and phylogenetic relationships of the genera of the bee tribe Eucerini (Hymenoptera, Anthophoridae) with two submarginal cells. Ent. Obozr., **67** (4): 846-860 [Ru]. English translation in Ent. Review, Washington, 1990, **69** (1): 88-104.
- PESENKO Yu. A., WARNCKE K. 1987: Beitrag zur Bienenfauna des Iran 22. Die Tribe Nomioidini (Hymenoptera: Halictidae). Boll. Mus. Civ. Stor. Venezia, **36** (1985): 109-115.
- PESENKO Yu. A., WU Y. 1991: A study on Chinese Nomioidini, with description of a new species of *Ceylalictus* (Hymenoptera: Apoidea: Halictidae). Acta Zootaxon. Sinica, Beijing, **16** (4): 454-458 [Ch].
- PESENKO Yu. A., WU Y. 1997a: Chinese bees of the genus *Halictus* s. str. with descriptions of a new species and a new subspecies (Hymenoptera: Halictidae). Acta Ent. Sinica, Beijing, **40** (2): 202-206 [Ch].

- PESENKO Yu. A., WU Y. 1997b: Chinese bees of the genus *Pachyhalictus* (Hymenoptera: Halictidae). Zoosyst. Rossica, St. Petersburg, **6** (1/2): 287-296.
- ASTAFUROVA Yu. V., PESENKO Yu. A. 2006: Bees of the subfamily Nomiinae (Hymenoptera, Halictidae) of Russia and adjacent countries: annotated list. Ent. Obozr., **85** (1): 206-217 [Ru].
- DAVYDOVA N. G., PESENKO Yu. A. 2002a: A contribution to the taxonomy and geographical distribution of bees of subgenus *Clisodon* PATTON (*Anthophora* LATR., Hymenoptera, Apidae) in Russia and adjacent countries. – [In:] MEDVEDEV G. S. (ed.): The 12th Congress of the Russian Entomological Society (St. Petersburg, 19–24 August 2002). Abstracts. Russian Entomological Society, St. Petersburg: 95 [Ru].
- DAVYDOVA N. G., PESENKO Yu. A. 2002b: The fauna of bees (Hymenoptera, Apoidea) of Yakutia. 1. Ent. Obozr., **81** (3): 582-599 [Ru].
- IVANOV A. I., PESENKO Yu. A., ZHURAVLEV A. A., VOLOSHINA T. A. 1983: The Propagation of the Alfalfa Leaf-Cutter Bee and its Utilisation for its Pollination of Seed Lucerne. Methodical Instructions. All-Union Research Institute of Plant Growing, Leningrad. 80 pp. [Ru].
- LUBENETS P. A., IVANOV A. I., PESENKO Yu. A., OSYTSHNJUK A. Z. 1974: Methodical Instructions for Propagation of the Alfalfa Leaf-Cutter Bee (*Megachile rotundata*) and its Utilisation for Pollination of Seed Alfalfa. All-Union Research Institute of Plant Growing, Leningrad. 33 pp. [Ru].
- NEKRUTENKO Yu. P., PESENKO Yu. A., TANASIVCHUK V. N. 1987: Insects in the “Red Data Book of the USSR”. Zool. Zhurn., **66** (2): 198-210 [Ru].
- RADCHENKO V. G., PESENKO Yu. A. 1989: A key to bees of the genus *Dasygoda* LATREILLE (Hymenoptera, Melittidae) of the European part of the USSR, with designation of lectotypes. Trudy Zool. Inst. Akad. Nauk SSSR, Leningrad, 188: 114-121 [Ru].
- RADCHENKO V. G., PESENKO Yu. A. 1990: On the effect of ageing the lucerne flowers and its influence on seed yield. Trudy Inst. Rastenievod., Leningrad, 137: 30-33 [Ru].
- RADCHENKO V. G., PESENKO Yu. A. 1994a: Eusociality in bees: the selective mechanism and prerequisites making its origin possible. [In:] LENOIR A. et al. (editorial board). Les Insectes Sociaux. The 12th Congress of the International Union for the Study of Social Insects, IUSI (Paris, Sorbonne, 21–27 August, 1994) [Abstracts]. Universite Paris Nord, Paris: 504.
- RADCHENKO V. G., PESENKO Yu. A. 1994b: The Biology of Bees. Zoological Institute of the Russian Academy of Sciences, St. Petersburg. 350 pp. [Ru].
- RADCHENKO V. G., PESENKO Yu. A. 1995a: The “protobee” and its nest: a new hypothesis on the early evolution of the Apoidea (Hymenoptera). Ent. Obozr., (1994), **73** (4): 913-933 [Ru].
- RADCHENKO V. G., PESENKO Yu. A. 1995b: On a selective mechanism for the origin of eusociality in hymenopterous insects. Uspekhi Sovr. Biol., Moscow, **115** (3): 276-292 [Ru].
- RADCHENKO V. G.; PESENKO Yu. A.; MALYSHEYA N. Yu., VESELOVSKIY V. G. 1993: Some pathways of improving the fecundity of the alfalfa leaf-cutter bee (Hymenoptera, Apoidea) under propagation. Vestnik Zool., Kiev, 1993 (5): 75-82 [Ru].
- SITDIKOV A. A., PESENKO Yu. A. 1988: The subgeneric classification of bees of the genus *Euclera* SCOPOLI (Hymenoptera, Anthophoridae), with a scheme of the phylogenetic relationships between the subgenera. Trudy Zool. Inst. Akad. Nauk SSSR, Leningrad, 175: 75-101 [Ru].

SUMMARY

The life and work of Prof. Dr. Yu. A. PESENKO (1944–2007) are discussed. He was a renowned Russian hymenopterologist, world-class specialist in bees of the family Halictidae. In 1997–1999 he was also employed as a visiting professor at the Institute of Biology and Environmental Protection, Pedagogical University of Bydgoszcz.